

DISLOCAREA SPIRITUALĂ ȘI PROMOVAREA „MOLDOVENISMULUI” ÎN PRIMII ANI AI REGIMUL SOVIETIC

SPIRITUAL DISLOCATION AND PROMOTION OF MOLDOVENISM
(COMMON IN MOLDOVA) DURING THE FIRST YEARS OF THE SOVIET SYSTEM

VIORICA ADEROV,
conferențiar universitar, doctor,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

The author suggests a generalization of the early period of the Soviet regime in Bassarabia, especially emphasizing the revelation of the mechanisms of deformation of public mentality, of substituting traditional values, the attempt of spiritual dislocation even during the first years of occupation of a province with specific features arbitrarily detached from a certain national territory, from the context of religions, educational, cultural and artistic institutions.

Evenimentele din ultimul timp au readus în actualitate problematica regimului totalitar comunist. Politicienii, oamenii de știință, cultură au realizat că în ultimii douăzeci de ani acest subiect a fost tratat cu indiferență, fapt ce a dus la musamalizarea consecințelor nefaste în urma procesului de sovietizare, conservarea efectelor morbide ale politicii de deznaționalizare și restaurarea unui regim comunist care a întrerupt cu brutalitate fragilul proces de democratizare și reconstrucție a tuturor domeniilor vieții sociale. Astfel constatăm astăzi că societatea noastră este impregnată cu latențe mentale și comportamentale, ca adaptări la situații trecute și care persistă în tendințele atitudinale prezente chiar dacă nu mai sunt adecvate noilor situații. O problemă speculată mult în anumite situații favorabile pentru grupuri de interese este cea a identității noastre culturale.

În anii 90 ai secolului trecut s-a încercat soluționarea acestei probleme de reconstrucție culturală care vizau recuperarea valorilor interzise, redefinirea identității culturale, reluarea dialogului cu tradiția și racordarea la valorile timpului nostru. Însă această tentativă a eșuat, întrucât a provocat dezbateri aprinse asupra modului în care trebuie să ne raportăm la trecutul nostru cultural, dezbateri, care a fost politizată și de data aceasta tentativa de recuperare a identității a fost sancționată și calificată drept atitudine antieuropeană incompatibilă cu ideea integrării. Ceea ce a urmat putem spune că a fost încă o lecție dată de istorie din care trebuie să învățăm să fim cu temele la zi și că atâta timp cât identitatea noastră culturală va fi contestată, va continua vehicularea unor idei și sentimente cu consecințe practice dezastruoase nu doar pentru noi.

Că „moldovenismul” rămâne un principiu activ, chiar atunci când pare foarte diluat, ne-o dovedesc evenimentele din ultimii ani. De aceea am hotărât să revin la o temă abandonată în ultimii ani și să încerc o generalizare asupra perioadei de început a regimului sovietic în Basarabia, punând accentul în deosebi pe dezvăluirea mecanismelor de deformare a mentalității publice, de substituire a valorilor tradiționale, pe tentativa de dislocare spirituală încă din primii ani de ocupație a unei provincii cu un profil distinct, desprinsă arbitrar dintr-un anumit teritoriu național și din contextul unor anumite tradiții, a unor anumite instituții religioase, școlare, culturale, artistice. Această dislocare spirituală fără precedent era dictată de importanța geostrategică a Basarabiei pentru consolidarea puterii și asigurarea securității Uniunii Sovietice, instituirea controlului total asupra tuturor domeniilor vieții sociale.

Înainte de a-și aplica programul politic, social, economic regimul a muncit mult la destrămarea structurii sociale existente, la reorganizarea ei în conformitate cu principiile ideologiei comuniste și schimbarea mentalităților de interese specifice într-o mentalitate brută, rigidă ce trebuia să susțină fără ezitare regimul. Dominația totală își propune ca prim-scop pentru asigurarea mentalității regimului „organizarea pluralității și diferențierii infinite a ființelor umane ca și cum întreaga omenire n-ar forma decât un singur individ” [1, 463]. Este important să menționăm că programul de masificare ce trebuia să producă o mentalitate uniformizată, bazată integral pe pierderea interesului personal și anihilarea identității individuale este combinat cu un proiect de deznaționalizare, de surpare a interesului național și anihilare a identității etnice.

Surparea temeiului etnic nu urmărea doar înlesnirea deșrădăcinării economice și sociale, dar totodată pregătea terenul pentru inocularea în subconștientul românilor basarabeni a falselor teorii despre existența „națiunii și limbii moldovenești”, deosebite de națiunea și limba română în scopul justificării raptului teritorial de la 28 iunie, 1940.

Mai întâi a fost nevoie să se creeze pe cale artificială o societatea atomizată, ca apoi să se insiste asupra noii stratificări și organizări. Guvernul a procedat la lichidarea claselor. Mai întâi au fost marginalizați intelectualii, slujitorii cultelor socotiți de „eliberatori” o piedică serioasă în calea propagandei sovietice, ei fiind înlocuiți cu așa zisa „pătură a intelectualilor, proveniți din muncitori și țărani. Formată în grabă această categorie socială trebuia să modeleze contextul mintal și „cultural”, în care au devenit posibile crimele de masă, să asigure terenul ideologic pentru desființarea claselor proprietarilor, comercianților, în special a țăranilor, cea mai numeroasă și puternică în Basarabia, lichidarea ei a fost efectuată mai riguros sub pretextul luptei cu chiaburii, prin foamete organizată și deportări.

Este elaborat un riguros program de desființare a culturii tradiționale. Procesul de implantare a ideilor „moldovenismului” a implicat înlăturarea tuturor elementelor de ordin cultural și spiritualitate colectivă care mențineau trează conștiința originii comune.

Pe lângă alte forme de genocid, precum au fost epurărilor intelectualilor, asasinatelor, deportările, foametea organizată, în scopul eliminării diferențelor de sens și conținut în câmpul ideologiilor și comportamentelor, al structurilor mintale pentru românii basarabeni a fost aplicat un genocid cultural fără precedent, care nu poate fi calificat altfel decât atentat asupra naturii spirituale a omului.

Tipologic, idealul uman al lumii noi era omul sclav, adulator al doctrinelor comuniste, al ideilor ce exclud originalitatea, anihilează neconvenționalul și instaurează dominația uniformității, suspendarea memoriei istorice și a conștiinței etnice. Se știa bine că entitățile etnice dispar odată cu culturile ale căror creații sunt. De aceea întregul arsenal de instrumente propagandiste este utilizat pentru provocarea artificială a rupturii totale cu trecutul și aplicarea stupidei invenții staliniste „popor și limbă moldovenească”. Pentru a promova și impune ideologia oficială care reprezintă varianta oficială a „adevărului în stat” sunt subordonate în primul rând instituțiile de cultură și artă, și obligate să asigure ideologic programele regimului. Propaganda se impune tuturor instituțiilor de cultură ca funcție principală.

Încercările de dislocare spirituală a unei entități istorico-teritoriale bine conturate se cer înțelese în lumina unor complexe acțiuni care urmăresc blocarea canalelor de comunicație, vitale ale unui neam. În primul rând limba vorbită de populația locală în structurile consacrate – aceeași ca și cea vorbită de restul neamului – devine un inconvenient pentru regim.

Se caută, atunci, oricât ar părea de ciudat, o modalitate de „refasonare” a acestora prin exacerbarea particularităților de grai pe linia unui provincialism strident, introducându-se tot felul de expresii calchiate din limba rusă și chiar un fond de cuvinte rusești destul de important. Organele de resort emit mai multe „hotărâri” care vizează procesul de substituie a grafiei latine cu cea chirilică.

Este formată și o comisie guvernamentală care trebuia să monitorizeze acest proces. Tuturor responsabililor presei, editurilor li s-a cerut să curățe limba „moldovenească” de franțuzisme de salon”, de cuvinte românești neînțelese de poporul moldovenesc, urmând să o îmbogățească cu expresii folclorice și a limbii existente pe teritoriul RASSM” [2, 21].

Astfel, grafia latină și limba română pot fi enumerate printre primele victime ale influenței mecanismului de deformare sovietic. Acest fapt se datora însemnătății limbii ca pilon al spiritualității, al conștiinței naționale. E ușor de urmărit, pornindu-se de aici, întregul proces de impunere forțată a

așa zisei limbi moldovenești, care va cucunoaște diferite etape de „dezvoltare”.

Surprinde amploarea și forța mașinării de subminare și substituire a valorilor culturale. Pentru a-l izola pe om de contextul cultural original este creată o enormă rețea de instituții cultural-educative de tip comunist. Focare ale culturii socialiste ele erau chemate să formeze „omul nou” după un anumit calapod, un aprig apărător al socialismului și un neîmpăcat luptător cu dușmanul de clasă.

Fondurile bibliotecilor sunt substituite complet cu literatură ce nu contravenea doctrinei oficiale. Se formează comisii ghidate de forurile de partid care verifică minuțios excluderea patrimoniului literar național din fondurile bibliotecilor.

În scopul întreruperii legăturii totale cu vechile datini și instituțiile religioase este formată Uniunea necredincioșilor militanți cu așa zisele celule primare în toate localitățile republicii. „Una din zadacile temeinice a peatiletsei a treia staliniste este lichidarea rămășițelor capitaliste în conștiința oamenilor, în rămășițele estea un loc însemnat ocupă deasemenea și durmanu religios. Aista ne îndatorește pe noi să deșteptăm bezbojniși militanți, care în rându său ar duse lucru deșteptător între sei credincioși care au rămas în țara noastră” – scria la 2 iulie, 1940 ziarul *Moldova Socialistă* [3, 4].

Sub pretextul luptei cu religia, s-a desfășurat procesul planificat de distrugere a relicvelor naționale, monumentelor de cultură. S-a pângărit și s-a distrus aproape tot ce amintea de originea și evoluția acestui popor.

E și firesc ca în numele noilor idealuri următoarea etapă de ateizare să fie crearea sistemului sărbătorilor sovietice, pentru a le înlocui pe cele tradiționale și a laiciza sărbătorile populare „salvate” pentru a decora noul tip de „cultură socialistă prin conținut”, „națională” prin formă, „internațională” prin spirit. Este monopolizată mass-media. Paginile ziarelor din acea perioadă cu denumiri extrem de ideologizate (*Calea leninistă, Puterea Sovietică, Biruința socialistă, Drumul socialist, Znamea comunismului, Octiabri Roșu, Dreptatea bolșevică* ș.m.a.) cântau imn actului din 28 iunie 1940, reflectau mersul campaniei de lichidare a analfabetismului, îi convingeau pe basarabeni că au dus o viață mizerabilă, au fost exploatați crâncen, au trăit în ignoranță și înapoiere totală, reflectau aspecte ale „spectaculoasei” construcții socialiste, realizările „grandioase” din ramura industriei, agriculturii, politicii interne și externe a Imperiului Sovietic” [4, 42].

La 28 februarie 1945 CCPC(b)U emite hotărârea „Despre starea de lucruri și măsurile de îmbunătățire a activității politice în rândul populației RSSM”, în care CCPC(b) M este obligat să „intensifice acțiunile în vederea înlăturării neajunsurilor și greșelilor comise în dirijarea activității politice în rândurile populației, organizarea adunărilor în localitățile rurale, orașe, raioane și județe, adunări ce ar aborda diferențiat diverse categorii sociale, congrese ale țăranilor, muncitorilor, agronomilor, oamenilor de artă, funcționarilor, în care să se pună în discuție probleme ale construcției socialiste [5, 15]. Executorii localnici zeloși îndeplinesc indicațiile organizând în iunie – septembrie 1945 câte șase adunări cu următoarele teme: „Ce le-a dat puterea sovietică țăranilor moldoveni”, Femeia sovietică în MRPAP”, Politica de jaf a ocupanților româno-germani în teritoriile temporar ocupate”, „Crimele monstruoase și distrugerile provocate de ocupanții româno-germani”, „Imperialiștii români și complicii lor – naționaliștii româno-moldoveni, dușmani înveterați ai poporului moldovenesc” [6, 16].

Precum vedem, temele puse în discuție, calificate în hotărârea vizată mai sus drept „probleme ale construcției economice și culturale”, și care prezintă laitmotivul propagandei sovietice în teritoriile românești ocupate pe parcursul întregului deceniu, nu urmăresc altceva, decât cultivarea urii, fricii față de tot ce e românesc, sugerând că tot ce ține de trecut e monstruos. Se produce o anulare a individualului o absorbire a lui în masele amorfe și ușor manipulabile. Abordarea „diferențiată”, în cadrul diverselor acțiuni propagandistice încearcă să mușamalizeze procesul de masificare dând impresia unei societăți bine structurate.

Forța și dinamica cu care mașina de propagandă cuplată cu acțiunile de teroare procedează la vulgarizarea naturii spirituale a omului impunând noțiuni din cele mai aberante drept norme de viață depășește orice imaginație.

Destrămarea relațiilor sociale, distrugerea solidarității comunitare, izolarea totală a indivizilor a dezorientat, a generat în societate un sentiment de insecuritate și neputință. Frica și incertitudinea devin coordonate constante ale mentalității maselor. Nevoia de siguranță și stabilitate este exploatată

din plin de mașina de propagandă sovietică, constituind, cheia reușitei ei. „Înainte de a cuceri puterea pentru a stabili o lume potrivită cu doctrinele lor, mișcările totalitare conjură o lume mincinoasă și coerentă, care este mai adecvată necesităților minții omenești decât realitatea înseși, o lume în care, prin simpla putere a imaginației masele de rădăcinate se pot simți acasă și sunt scutite de nesfârșitele șocuri pe care viața reală și experiența reală le împart ființelor omenești și iluziilor lor” [1, 463].

Nesiguranța, confuzia, neputința de a se opune generează atmosfera de toleranță, supunere, disponibilizează masele pentru lumea minciunoasă, fictivă, țesută și impusă atât de abil de propaganda comunistă.

Omul ca membru al societății decade periculos, cu toate că se afirmă continuu că totul se face pentru om, pentru fericirea lui. Un popor de stăpâni, care deține puterea transformă în sclav un alt popor, declarând în același timp, că îi este prieten, frate, tovarăș, că este eliberatorul lui. Are loc pervertirea sensului unor concepte și valori fundamentale, o anulare a personalității. Demagogii și mistificatorii, care aveau doctrina lor gata făcută, carieristii și nihilistii naționali cultivă o atitudine de nesocotire a valorilor morale și spirituale, promovează o etică deformată și degradantă dezlipind generații întregi de la tot ce ținea de național. Cum a reușit regimul să transforme mentalitatea oamenilor? În primul rând instituind atmosfera de frică și teroare, obligându-i să renunțe și să accepte fidelitatea fără rezerve. Neputința de a-i contrazice pe reprezentanții puterii în mod public, a dus la aceea că erau acceptate idei a căror absurditate era evidentă chiar părtașilor conștienți ai socialismului și în mod cert le-ar fi combătut în condiții sociale și politice normale. Neexistând însă o asemenea stare de lucruri, cele mai mari absurdități și greșeli repetate de multe ori de la tribune, necontrazise de nimeni, începeau să pară adevăruri absolute milioanele de oameni.

Timpu rezervat comunicării nu ne permite să elucidăm alte aspecte importante ale procesului de dislocare spirituală și impunere forțată a „imoldovenismului”. Pentru reconstituirea imaginii de ansamblu a contextului cultural și evaluarea corectă a factorilor ce s-au repercutat asupra conștiinței românilor basarabeni e mai necesară și o analiză a procesului de ideologizare a artei și impactul asupra mentalității publice și individuale.

De asemenea fenomenul nu poate fi elucidat până la capăt fără cunoașterea procesului de instruire și sistemului educațional din primul deceniu al regimului sovietic din Basarabia, impunerea arbitrară a sistemului de învățământ sovietic, strategia de cadre, conținuturile predării și învățării în „școala basarabeană”, activitatea organizațiilor comuniste de copii, provocarea artificială a analfabetismului etc.

Referințe bibliografice

1. HANNAH, A. *Originile totalitarismului*. București, 1994
2. AOPM, F-49, R-1, D-4648, F-21.
3. *Moldova Socialistă*, 2 iulie, 1940.
4. AOPM, F-51, R-1, D-41, F-42.
5. AOPM, F-51, R-3, D-217, F-15.
6. AOPM, F-51, R-3, D-217, F-15.